

تفکر

سال اول

فروردین ماه ۱۳۰۸

ماره یازدهم

مقام رسول نخبی

چگونه باید وسایل صحیح تعلیم و تربیت را در ایران ایجاد نمود

با اینکه رغبت زیادی برای تربیت و تعلیم اولاد ایرانی در میان تمام طبقات مشهود میگردد و بکعبه کتبی نیز در زبان فارسی راجع بهمین موضوع چه در خارج و چه در داخل بطبع رسیده و در دسترس عموم گذاشته شده است (۱) و طرق مختلف فن تدریس را شرح و بسط داده‌اند با این حال یک اقدام جدی و عملی در ایجاد وسایل صحیح و مؤثر آن هنوز مشهود نشده است نه تنها این موضوع قابل توجه کامل نشده بلکه موضوعات اصلی دیگر نیز که مربوط بهمین اساس است بطور جدی مورد توجه نگردیده است منجمله حفظ الصحه و رشته های دیگر که مربوط برشد و نمو و ترقی يك ملت است .

امروز بگانه عامل مؤثر در بقای يك ملتی مجموع علم و دانش آن ملت است که در مردان و زنان آن وجود دارد هر قدر دامنه آن وسیع باشد قدرت و نفوذ آن ملت نیز از روی همان قیاس گرفته میشود .

(۱) تعطیل مجله تعلیم و تربیت يك فقدان غیر قابل جبرانی است اولاً این مجله در عالم مطبوعات ایران يك مشعل فروزانی بشمار میرفت ثانیاً بگانه هادی مؤثر در اتخاذ اصول صحیح تأییم و تربیت در مملکت امروزه شناخته شده بود و حقیقتاً همین وظیفه را بخوبی نیز انجام میداد ثالثاً با عدم وجود مریبان صمیمی در جامعه ایرانی مجله از این حیث بهترین خدمت را بجامهه مینمود و حقیقتاً تعطیل آن بسی مایه تأسف است .

عظمت يك ملتی در اثر افکار بزرگان آن ملت پیدا میشود در هر مملکتی که عده زیادی از این مردان وجود دارند قدرت و عظمت آن بدرجهٔ اعلا رسیده است و هر ملتی که فاقد این اشخاص بزرگ است از قدرت و عظمت در میان آن ملت نام و نشانی نیست کسی از آن حساب نمیبرد و پیوسته استقلالش در معرض خطر است -- هر ملتی برای دارا شدن قدرت و عظمت بوجود آوردن عده زیادی مردان بزرگ و نامی احتیاج دارد که هر عده از آنها بگرفته از امور ملی را بدست گرفته آنها برفع ملت و وطن خود با بهترین وضعی انجام دهند امروز مللی که تا اندک پیش سر و سامان دارند دوره جهالت و تعصب بیهوده را ترک نموده و از عالم تصور و خیال کناره گرفته اند و دو موضوع را با جدیت تمام دنبال میکنند یکی حفظ الصحه ملت دیگری تعلیم و تربیت صحیح نوده -- این خدمت را نیز بدون رعایت مقام و ثروت و طبقات در حق تمام سکنه مملکت بدون غرض انجام میدهند سایر ملل از روی عقل و دانش و فهم و تجربه و عمل با زمان پیش میروند هر چیزی که در دوره نسل گذشته مفید بود و در این دوره برای نسل حاضر غیر مفید است کنار گذاشته از آن میگذرند و صرف نظر میکنند و بجای آن اگر لازم باشد وسیله دیگری اتخاذ مینمایند که بدرد بخورد و ملت از آن استفاده کند ولی بر عکس ما که بهر چیز کهنه و قدیمیتری بیشتر علاقه نشان میدهیم از آن جمله است اصول تعلیم و تربیت .

۷۱۲

شاید در ایران نیز عده زیادی باشند که بمضار اصول تعلیم و تربیت پی برده باشند ولی روحیات شرقی که قرنها در رک و ریشه جا گرفته و ساختمان فکری آنها را اینطور تشکیل داده است مانع از آن است که بزبان بیاورند یا میل کنند آنها را روی کاغذ آورده باطلاع مردم برسانند .

برای عموم ملل مشرق دو چیز لازم است که اصول کهنه را تبدیل باصول نو بکنند فرق نمیکند در هر رشته از رشته های زندگانی بشر که تصور کنید بیش از این لازم نیست اول فهم بعد تجربه و قتیکه فهم و تجربه صحت آن نظر را باو ثابت نمود دیگر مانعی ندارد و آن را بموقع عمل میکند .

من فهم و تجربه را برای ایرانی که لا قائل هستم خوب میفهمد و خوب هم تجربه آموخته است و تمیز میدهد ولی يك چیز کم دارد و آن جرئت است. حال برویم سر موضوع

امروز اصول تعلیم و تربیت در تمام دنیای متمدنی تغییر نموده است مخصوصاً بعد از جنگ عمومی هر ملتی توجه مخصوصی بفرآور استعداد مالی خود نسبت باین موضوع مبذول میدارد و باین نکته اساسی پی برده اند که هر ملتی افراد خود را بهتر تربیت کند توده را بهتر عالم گرداند در صنایع و فنون بهتر بصیر بار آورد در حفظ الصحه آنها بهتر دقت و رسیدگی کند وسایل و اسباب آن بوسعت و فراوانی در دسترس تمام سکنه گذاشته شود قدرت و عظمت و نفوذ سیاسی مالی و نظامی را بهتر از سایرین دارا میشود بهمین دلیل مبالغ بودجه های مدارس عمومی که از طرف دولت اداره میشود حیرت انگیز است و بنظر افرات میاید بودجه مدارس ابتدائی دول متحده امریکا به يك هزار میلیون دالر (هر دالر تقریباً معادل يك تومان پول ایران است) بالغ میگردد - سایر ممالک نیز پیوسته بمیزان مبلغ بودجه های معارفی خود علاوه میکنند.

اینک باید دید سبب این توجه عمده بموضوع معارفی بعد از جنگ چیست ؟ مسئله بسیار سهل و ساده است زیرا در موقع عمل و امتحان دیده شد که با تمام دقت ها و تهیه وسایل و اسباب تعلیم و تربیت و حفظ الصحه باز آنطوری که باید اولاد توده ملت دارای معلومات علمی گردند نیست حفظ الصحه آنها رضایت بخش نبوده فضایل اخلاقی را بدرجه لزوم دارا نبودند قوه تحمل و بردباری در رنج و زحمت و استعداد کار کردن بقدر کافی نداشتند.

در موقع جنگ (۱۸ - ۱۹۱۷) دولت متحده امریکای شمالی از دو میلیون و هفتصد و پنجاه و سه هزار قشون خود از سن هیجده تا سی برای میدانهای جنگ اروپا امتحان علمی نمود که بداند آنها تا چه درجه دارای قوای جسمی و روحی و اخلاقی میباشد نتیجه این معاینه و

امتحان مطلوب واقع نگردید زیرا از عده که بارقام آن در فوق اشاره شد فقط توانستند نصف آنرا قبول نمایند نصف دیگر دارای انواع معایب جسمی و روحی و اخلاقی بودند - پنجاه در هر هزاری مبتلا بضعف قلب بودند چهل در هر هزاری ناخوشی تناسلی داشتند یکصد و بیست و چهار نفر در هر هزاری دارای پاهای نحیف و لاغر و بی قوت بودند سی در هر هزاری از رشد و نمو قوای بدنی محروم بودند سی در هر هزاری ناخوشی چشم داشتند بیست و پنج در هر هزاری مبتلا بمرضی بودند که تکرار آن از ادب دور است ۲۴ در هر هزاری مسلول ۲۵ در هر هزاری ناقص العقل و دارای امراض دیگر که شرح آن باعث تطویل است - این احصائیه اوایای امور دولت متحده امریکا را بوحشت انداخت اثار خطرناک اینها را در جامعه ملت خود فهمید که اگر ادامه پیدا کند تا چه درجه مضر است و برای جلوگیری آن و نسل آینده ملت خویش مجبور شد وسایل بهتری اتخاذ کند و هیچ وسیله بهتر از اتخاذ اصول تعلیم و تربیت صحیح و جامع ندید و آنرا باتمام معنی بکار انداخت و بقدری از این اصول و اساس صحیح نتیجه گرفت که در اندک مدتی اثار نیکوی آن ظاهر گردید و آن اصول تعلیم و تربیت در میان سایر ملل با اصول تعلیم و تربیت امریکائی موسوم گردید و هر یک بفرخور استعداد مالی خود آن اصول را در پروگرامهای مدارس ابتدائی متوسطه و عالی تا حدیکه امکان داشت عملی نمودند

اساس عمده تربیت امروزی امریکائی عبارت از این است که افراد آن مملکت را دارای خون پاک - اخلاق پسندیده و معلومات عالی گردانند و هر فردی را طوری بار بیاورند که دارای عزم ثابت و رأی متین و اراده غیر متزلزل باشد برای خود و مملکت خویش در هر موقع مفید واقع شود دیگر سایر حشو و زواید دور انداخته شده هر پسر با دختری برای خانواده ها پیدا میشود از روز اول حیات روی این اصول تربیت او شروع میگردد دارای خون پاک و بنیه صحیح و عزم ثابت و رأی متین و صاحب روح شجاعت و شهامت و اخلاق پسندیده و رفتار نیک و کردار صحیح که در عمل صحیح

امین درست باشد تا قابل اعتماد خودی و بیگانه گردد و اعمالی که مخالف قانون و اخلاق باشد از او سر نزنند دارای معلومات عالی که بداند امور خود و خانواده خود را چگونه با بهترین وضعی اداره کنند و بتوانند بسهولة وسایل زندگانی خود و بستگان خود را که تکفل آنها بعهده او قرار خواهد گرفت بطریق مشروع و مجاز فراهم آورد - دارای این اندازه معلومات باشد که تکالیف خود را نسبت بملت و وطن خویش بداند و در موقع لزوم آنها را با جان و دل بجا آورد احترام از قانون چنان ذهنی و ملکیه او بشود که در مقابل آن تسلیم صرف گردد و آنها بر هر چیزی مقدم دارد .

وظایف اولیه بعهده خانواده است پدر عائله امروز بیشتر متوجه تربیت و تعلیم اطفال خود شده و مدت آن نیز طویل تر گردیده است نه تنها عهده دار دادن يك تعليم و تربیت صحیح است بلکه وظیفه خود می داند بعد از اتمام دوره تحصیلات وسایل شروع بکار و تهیه وسایل شغل را نیز در صورت امکان و استطاعت فراهم آورد تا اولاد او بتواند بکار و کسب و تجارت یا حرف دیگر بهتر آشنا شده کلیم خود را از آب بیرون آورد و زندگی خود را اداره کند و این در صورتی است که پدر دارای ثروت و مکنث و استطاعت باشد .

بعد از وظایف مادر است و این فکر بیشتر رسوخ دارد و روز بروز زیادتر میشود که مادر تمام قوای مادی و معنوی و روحی و فکری خود را در تربیت و توجه اطفال خود صرف نموده و خود بشخصه مواظب تعلیم و تربیت اطفال خویش گردد و تا قوه تمیز در آنها پیدا نشده از آنها غفلت نکرده بگانه هادی انجام امور داخلی منزل شده و کارهای جاریه خانه را بین تمام افراد آن تقسیم نماید که توسط تمام آنها او را بومیه انجام گیرد و هر يك بامور منزل داری عملاً آشنا گردند ،

در تحت تأثیر موضوعاتی که در فوق اشاره شد موضوع ازدواج اطفال عائله تا حدی بتعمیق می افتد و مانع از زیاد افراد آن عائله است و حسن این کار این است که عائله چندان بزرگ نمیشود که اسباب گرفتاری شده

مانع از ترقی سایرین گردد. بعلاوه در تحت نفوذ و تقاضای جدی والدین اطفال در مدارس سیستم های جدید و مفصل برای تفریح - بازی و ورزش اطفال تهیه میشود که در آنها تمام وسایل تفریح و راحتی و خوشی و بازی برای اطفال فراهم میگردد - در جامعه و توده ملت يك روح جدی امروز برای مبارزه با فساد اخلاق و اعمال ناپسند که در میان هر ملتی باندازه مقدار جهالت آن وجود دارد در کار است با يك کوشش خستگی ناپذیری از سرایت آنها باطفال جلوگیری میکنند و برای بر انداختن آنها جدیت مینمایند قوانین معین مخصوص برای از بین بردن آنها وضع شده است .

امروز دانسته و فهمیده اند که حفظ و حراست و تعلیم و تربیت اطفال از لحاظ صحت و سلامتی بنیه و ساختمان جسمی و روحی آنها و آسایش عمومی از وظایف حتمی اولیای دولت يك مملکت است نفع مملکت و صلاح عامه این وظیفه را برای آنها الزام میکند حتی اطفال را از جور و ستم والدین نیز حفظ میکنند و مانع از آن میشوند که تا بسن ۱۶ ر ۱۵ نرسیده اند آنها را بکار حرفه یا مزدی که وسیله استفاده باشد مشغول کنند

۷۱۶

مدارس علاوه بر تعلیم و تربیت علوم و صنایع و حرف که بطور عمومی می بایست بشمام شاگردان تعلیم نمایند يك وظیفه دیگر را نیز عهده دار میباشند که باید شاگردانی را که استعداد مخصوص در يك رشته بخصوص دارند در همان رشته تعلیم و تربیت نمایند

باز باینها نیز قناعت نکرده قدهای دیگری نیز برداشته اند اسباب و وسایل بهبودی اطفال مبتلا باهراض را همه گونه فراهم مینمایند و آنها را از چنکال مرض خلاصی میدهند حفظالصحه را بیابیه رسانیده اند که در میان تمام اطفال مدارس يك نفر دارای ناخوشی یا کسالت مزاجی نمی توان سراغ داد .

البته همه کس باندازه کافی در این دنیای پر شور و ولوله نمیتواند وسایل زندگانی یا معیشت را فراهم آورده یا تحصیل نماید لذا در میان اطفال مدارس عده یافت میشوند که بقدر کافی غذا بانها نمیرسد اولیای مدارس این قسمت را هم عهده دار هستند که مواظبت کامل داشته باشند و تحقیق و رسیدگی کنند هر طفلی که غذای کافی گیرش نمی آید یا والدین او استطاعت تهیه آنرا ندارند اولیای مدرسه احتیاج آن طفل را از این حیث رفع میکنند و باو غذای کافی می دهند

در قسمت دختران در باب تدریس - تفریح و ورزش و اصول زندگی خانواده و دستور تربیت و پرورش اطفال نسل آینده که میبایست معلومات کافی داشته باشند وقت های مخصوص نموده اند پرگرام های جامع برای این مقصود تهیه کرده بموقع عمل گذارده اند امروز دخترانیکه از مدارس ابتدائی و متوسطه و عالی بیرون میآیند غیر از محصلین چند سال قبل این جنس لطیف هستند دختران امروز علاوه بر تحصیل یکی از علوم یا صنایع یا حرفه های معین و مخصوص دارای تمام معلومات زندگانی يك خانواده و اطلاعات کافی از نمو و رشد و ساختمان لطیف اعضاء اطفال و حفظ و حراست و تعلیم و تربیت صحیح آنها میباشند

اینقدر زمانی نیست که در های مدارس متوسطه و عالی بروی دختران اروپا باز شده است و بانها اجازه دخول در دارالفنون های عالی داده اند با اینحال در این مدت قلیل (۱) بواسطه امتحانات زیادیکه نسوان اروپا هملا در هر رشته از اعمال سودمند بشری داده اند قدر و قیمت زن در جامعه بهتر محسوس شده است و امروز بتحصیل و تربیت آنها بهتر

(۱) اجازه دخول محصلات و نسوان اروپا را به اوینورسیتته ها و دارالفنون های عالی اینقدر زمانی نیست که داده اند در زوریخ سال ۱۸۶۷ پاریس ، سوئد و فنلاند سال ۱۸۷۰ دانمارک ۱۸۷۵ ايطالی ۱۸۷۶ لندن ۱۸۷۸ دوبلن ۱۸۷۹ نروژ ۱۸۸۴ اسپانیول رومانی ۱۸۸۸ بلژیک یونان ۱۸۹۰ اسکاتلند ۱۸۹۲ - مدتها کشمکش بود که زنان نباید در حرفه دکتری داخل شوند بالاخره اجازه آن نیز داده شد در امریکا سال ۱۸۷۰ در انگلستان ۱۸۷۶ روسیه و بلژیک سال ۱۸۹۰
 نقل از کتاب اسارت نسوان تألیف جان استوارت میل]

همت گماشته میشود و بتعلیم و تربیت آنها بر مراتب بیشتر دقت و صرف وقت مینمایند و اسباب و وسایل آنرا بهتر فراهم آورده اند زیرا دانسته و فهمیده اند که هر قدر در تربیت و تعلیم دختران و با معلومات نمودن آنها زحمت بکشند مردان بهتری در جامعه بوجود خواهند آمد چون بهترین مردان فرزندان بهترین زنان میباشند .

با این اصول و اساس منظم و مرتب تعلیم و تربیت در ممالک متمدنی که هر روز نیز بوسعت دایره آن علاوه میشود و وسایل نوین در طرز تعلیم و تربیت پسران و دختران وطن خویش تهیه مینمایند و هر يك میخواهند سعی و کوشش خود را در این موضوع بیش از سایرین نشان بدهند و می دهند بیائید پیش خود قدری فکر کنیم ما درین موضوع چه کرده ایم ؟ کدام اصول صحیح را اتخاذ نموده بر طبق آن عمل می نمائیم و میخواهیم اولاد وطن خویش را مانند اولاد سایر ممالک متمدنی تربیت کنیم و در میدان مبارزه حیات اقلا کلاه خود را حفظ نمائیم اگر شما قبول کنید يك انسان با سواد بهتر از يك انسان بی سواد است یا کارگر با علم بهتر از کارگر بی علم است باید تصدیق کنید يك ملت با سواد با معلومات با علم بهتر از يك ملت بی سواد بدون معلومات و بی علم است درینصورت دیگر معطلی شما برای چیست بدون يك دقیقه مکث و درنگ باید اسباب و وسائل صحیح تعلیم و تربیت را فراهم آورد فکر هم ندارد و باید زود جنینید چون دیگر فرصت باقی نیست .

۷۱۸

حال سؤال خواهید نمود که این طرز تعلیم و تربیت و اصول تدریس فعلی که موجود داریم چه عیب دارد مگر نمیشود با این ترتیب ملت ایران را با سواد - با علم - با معلومات علمی صنعتی و فنی نمود و حال آنکه قرنهایست به آن طرز و تربیت و اصول تحصیل آشنا شده ایم تازه تمام آنها را کان لم بکن فرض نموده برویم اصول دیگری اتخاذ کنیم اینکار آدم عاقل نیست ! - ولی با تمام این احوال اگر آدم منصفی باشید تصدیق خواهید نمود آنچه که موجود است و دارا هستید متعلق بادوار نسل های گذشته

است اصول و طرز تعلیم و تربیت آنها نیز میبایست با خودشان رفته باشد و شما که در این عصر زندگی میکنید باید اصول تعلیم و تربیت عصر خود را اتخاذ کنید بد بختانه نه آن از میان رفته و نه شما اصول تازه تربی را اتخاذ نموده اید این است که همه سردرگم و سرگردان هستیم بالاخره هم نتیجه نخواهیم گرفت شتر رفت قباهای دراز و کلاه های بلند دارد میوه شاید یک چند سال دیگر نمونه آنها را در موزه ها تماشا کنید اما اقدامی که برای تغییر فکر توده ابرانی میبایست بشود شروع نشده است فعلا نه کتب تدریسی داریم نه جائی که بتوان اسم آنها را مدرسه گذاشت میتوان نشان داد و نه معلمی که بتوان گفت دارای آن اندازه معلومات است که عهده دار تدریس ملتی مانند ملت ایران گردد ممکن است عده زیادی مردمان با فضل و دانش فعلا در مدارس امروزی مشغول تدریس باشند ولی شغل آنها معلمی نیست کیفیات آنها را بقبول این شغل شریف و ادوار نموده است و الا آنها معلم نیستند و علم این کار را ندارند برای معلم شدن مقیاس مخصوصی موجود است که آنها هم باید در محل مخصوص نیز در این مملکت صورت خارجی پیدا نکرده است هر کس هم اسم معلمی روی خود گذاشته خودروست و علم این فن را در مدرسه تحصیل نکرده است.

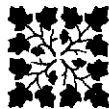
ملت امروزی ایران محتاج بیک تعلیم و تربیت صحیح است که آنها باید در قسمتهای علمی - صنعتی و فنی از روی اصول تدریس و نمونه کتب مدارس ابتدائی و متوسطه و عالی یکی از ملل مرقی اتخاذ نمود در قسمتهای تاریخی - جغرافیائی و ادبیات ملی کتب مخصوصی برای هر دوره معین ابتدائی و متوسطه و عالی از روی نمونه های کتب مدرسی بیک ملت معروف اروپائی در زبان ملی توسط اشخاص معتبر در این رشتهها تهیه نمود معلمین تحصیل کرده در هر رشته بخصوص با حقوق کافی تعیین کرد و اگر بشود از بیک ملت اروپائی فقط معلمین متخصص هر رشته را آورد و امور تدریسی را برای چندین سال بدست آنها سپرد یقین است به

مقصود زودتر نائل خواهیم شد (۱)

اگر بتوانیم اقلای سالی یکباب مدرسه ابتدائی و یک باب مدرسه متوسطه از روی نمونه های مدارس ملل مرقی در قسمتهای مخصوص و معین و شهر های درجه اول با تمام لوازم ان و اسباب تدریس بسازیم و آماده کنیم در این قسمت هم بعد از چند سالی بیش رفت های شایان تمجیدی خواهیم نمود هر وقت این اسباب و وسائل آماده شد آروز روز اول ترقی است موضوع دیگر که مهمتر از همه اینهاست انتخاب با تعیین هیئتی مخصوص بنام هیئت مدیره تعلیمات ملی است و این هیئت بکانه قوه عامله و اداره کننده تعلیم و تربیت اصول جدید باید بشمار برود تهیه کتب و پروگرام و اساس تعلیم و تربیت را باید بعهده آن هیئت گذاشت شعب آن باید در تمام ایالات و ولایات وجود داشته باشد حتی بودجه معارف نیز باید تحت اختیار این هیئت گذاشته شود البته در انتخاب این اشخاص در قدم های اول باشکالات زیاد برخورد خواهد شد ولی بمرور مردمان متخصص این فن در رأس آن قرار خواهند گرفت فعلا اگر عده کمی از این اشخاص پیدا شود باید قناعت نمود تا از میان تحصیل کرده ها اشخاص اینکاره بقدر کافی پیدا شوند.

۷۲۰

بنظر نگارنده فعلا بمدیر یا مستشار خارجی یا هر چه اسم بگذارید معارف ایران بیش از سایر ادارات با رشته های مختلف دیگر احتیاج دارد چون معارف یک مملکت از تمام شعبات دیگر اهمیتش بیشتر است و در اقدام باصلاحات نیز حقاً باید مقدم باشد علاوه بر مدیر یا مستشار معلمین خارجی متخصص در هر رشته نیز باید برای مدت چند سال استخدام نمود و واداشت که در تحت تعلیم این معلمین علوم و صنایع را در داخله تحصیل نمایند

(۱) این موضوع یک بحث طولانی دارد شاید در شماره های بعد بیاید من تصور میکنم برای چند سالی اگر امور اداری مدارس را بلاماه خارجی این فن بسیارند براتب بهتر خواهد بود